

РОЗДІЛ IV. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Олійник О.М., старший викладач
кафедри бізнесу і права,
Вінницький інститут Університету «Україна»

ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ В
УКРАЇНІ

RESEARCH ON THE LEGAL REGULATION OF CRYPTOCURRENCY IN
UKRAINE

Анотація. У статті розглянуті проблеми та дослідження правового регулювання криптовалюти в Україні. Опрацьовані нормативно-правові акти щодо визначення поняття гривня, грошова одиниця та кошти. Відмічені зміни до Проекту Закону України «Про віртуальні активи» №3637.

Ключові слова: валютні цінності, віртуальні активи, гривня, грошова одиниця, іноземна валюта, криптовалюта, національна валюта.

Abstract. The article considers the problems and research of legal regulation of cryptocurrency in Ukraine. Elaborated regulations on the definition of hryvnia, currency and funds. Changes to the Draft Law of Ukraine "On Virtual Assets" №3637.

Keywords: currency values, virtual assets, hryvnia, currency, foreign currency, cryptocurrency, national currency.

Постановка проблеми. На теперішній час основною проблемою регулювання праввідносин із криптовалютами, насамперед, є відсутність відповідних нормативно-правових актів, що можуть бути застосовані до криптовалюти.

Ще однією із проблем правового регулювання криптовалют в Україні є неоднозначне регулювання криптовалют у світі. Країни з сильною економікою та грошовою одиницею запроваджують криптовалюту як засіб платежу або як фінансовий актив. Країни зі слабкою економікою та нестабільною грошовою одиницею намагаються підтримати національну валюту, обмеживши криптовалюти як засіб платежу, проте дозволяючи криптовалюту як засіб обміну.

Наприклад, у деяких штатах США криптовалюта є предметом грошових переказів у платіжній системі. В Німеччині біткоїни визнані розрахунковою одиницею. В Японії криптовалюта визнається законним платіжним засобом. В Європі криптовалюта здебільшого прирівнюється до електронних грошей, проте не вважається законним платіжним засобом і розглядається як засіб обміну. В Китаї операції з біткоїнами заборонені для банків, але дозволені для фізичних осіб. У Канаді біткоїн є засобом розрахунку. В Іспанії система біткоїн визнана офіційною платіжною системою. Прямі заборони на використання криптовалюти існують у Болівії, Еквадорі, Тайланді та В'єтнамі.

Таким чином, неоднозначний підхід до криптовалют у різних країнах світу створює додаткові проблеми для визначення правового статусу криптовалюти. Це означає, що в

Україні необхідно виробити власний підхід до правового регулювання криптовалют, надавши їм особливого правового статусу, виходячи з сучасного стану законодавства та економічного розвитку країни.

Статус криптовалют досі в Україні законодавчо не визначений.

Відповідно, немає підстав для того, щоби платити з них податок, адже немає з чого платити – ось в чому проблема. Вірогідно, можна знайти роботодавця, який платить в криптовалюті, але, скоріш за все, це вдасться зробити лише із закордонним партнером у IT-сфері.

В Україні юридичні особи в принципі не можуть офіційно використовувати криптовалюту зараз, що стосується і заробітної плати в тому числі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями щодо дослідження правового регулювання криптовалюти займалися багато науковців, серед яких можна відмітити роботи Є.О. Галушка, О.Д. Паконя, О.О. Григоревської, М.А. Куцевол, А.Т. Проценка, Д.С. Вахрушева, С. Б. Вепрева, В.О. Перова та ін. Проте, незважаючи на пильну увагу з боку науковців, стверджувати про досконале дослідження природи та правової кваліфікації криптовалют зарано, з огляду на багатоваріантність підходів і відсутність усталеної позиції щодо питань, які потребують продовження належного теоретичного опрацювання.

Формулювання цілей статті. Основна ціль при дослідженні цього проблемного питання полягає в тому, щоб на підставі узагальнення наявних наукових джерел, результатів наукових розвідок та законодавчої бази потрібно висвітлити основні неврегульовані правом питання у системі обігу криптовалют та запропонувати нормативно-правовий акт для регулювання обігу криптовалют в Україні.

Відповідно до поставленої цілі дослідження завданнями буде:

- дослідження стану правового регулювання процесу обігу криптовалют безпосередньо в Україні;
- встановити необхідність правового регулювання процесу обігу криптовалют, зокрема, визначити проблеми, які виникають у зв'язку з введенням в обіг криптовалют, та запропонувати шляхи їх вирішення;
- аналіз міжнародно-правового досвіду у сфері правового регулювання обігу криптовалют;
- формування пропозицій щодо вирішення питання правового регулювання процесу обігу криптовалют в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 99 Конституції України, грошовою одиницею України є гривня [1]. Згідно з п. 3.3 ст. 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», гривня як грошова одиниця України (національна валюта) – це єдиний законний платіжний засіб в Україні, що приймається усіма фізичними та юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів[3]. Відповідно до пп. 14.1.93 Податкового кодексу України, під коштами розуміється гривня або іноземна валюта [2].

Отже, криптовалюта в розумінні українського законодавства не може бути прирівняна ні до засобу платежу, ні до валютної цінності.

Варто зазначити, що криптовалюти належать до переліку інструментів, якими користуються кіберзлочинці для легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, згідно з Наказом Державної служби фінансового моніторингу України «Про затвердження Типологій легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення у 2015 році» №166 від 25.12.2015 р.

Таким чином, з огляду на українське законодавство, цілком проблемним виявляються операції навіть з грошовими коштами, джерелом походження яких є криптовалюта (її купівля чи продаж).

Якщо говорити про перспективи врегулювання криптовалюти як засобу платежу чи валютну цінність в Україні в майбутньому, то такий варіант, зважаючи на економічний ефект, дуже малоімовірний, оскільки в умовах слабкої національної валюти це легко призведе до збільшення інфляційних процесів у державі, здешевлення національної валюти та до легкого обходу валютного законодавства, зокрема валютних обмежень щодо виведення валюти та цінностей закордон.

У Верховній Раді України 16 вересня 2020 року зареєстрували Проект Закону України «Про віртуальні активи» №3637.

Законопроект до парламенту подали 36 народних депутатів міжфракційного депутатського об'єднання Blockchain Ukraine на чолі з Олексієм Жмеренецьким.

Законопроект про віртуальні активи врегулює поняття та правовий статус віртуального активу, а також питання прав власності та здійснення правочинів із такими активами в Україні. Після ухвалення законопроекту з'явиться можливість відкривати та використовувати для проведення операцій з віртуальними активами рахунки в банках. Водночас віртуальні активи не конкуруватимуть із гривнею і не будуть засобом платежу.

В оновленому законопроекті враховували пропозиції від центральних органів влади та регуляторів, а також удосконалили механізм забезпечення віртуальних активів. Оновили правовий статус віртуальних активів – в законопроекті тепер його визначено як нематеріальне благо, відповідно до Цивільного кодексу України. Удосконалено визначення та класифікацію віртуальних активів та змінено певні визначення постачальників послуг віртуальних активів. Сподіваюсь, що проект закону буде ухвалений до кінця року та вже у 2021 році блокчейн-бізнес нарешті матиме легальне і сприятливе середовище в Україні для роботи з віртуальними активами», – зазначив заступник Міністра цифрової трансформації з питань розвитку ІТ Олександр Борняков.

Надання віртуальним активам юридичного статусу забезпечить учасникам ринку право на судовий та інші способи захисту прав на такі активи. Будь-хто в Україні зможе виражати у цифровій, юридично значимій формі права та вимоги на актив. В Україні зможуть легально працювати міжнародні біржі, на яких відбуваються торги віртуальними активами.

Розробка законопроекту відбувалась спільно з Комітетом цифрової трансформації та Міністерством цифрової трансформації, яке формує та реалізує політику держави у сфері віртуальних активів.

Законопроектом передбачено, що опікуватись ринком віртуальних активів буде Міністерство цифрової трансформації України. Мінцифра буде формувати та реалізувати державну політику у сфері обігу віртуальних активів, забезпечуватиме державне регулювання та контроль цієї сфери, захищатиме права учасників ринку. Усі постачальники послуг, пов'язаних із обігом віртуальних активів в Україні, повинні будуть пройти державну реєстрацію та звітувати відповідно до порядку та стандартів, які має розробити Мінцифра. Міністерство цифрової трансформації також має створити Державний реєстр постачальників таких послуг.

Це була друга реєстрація документа у Верховній Раді за 2020 рік. Перший раз законопроект №3637 був поданий до парламенту у червні цього року, автори доопрацювали за участі представників ринку та ключових стейкхолдерів та підготували його до ухвалення Верховною Радою. Автори законопроекту розраховують на його ухвалення до кінця 2020 року. А діяти він розпочне через три місяці після його прийняття.

28 жовтня 2020 року на засіданні Комітету з питань цифрової трансформації було прийнято рішення рекомендувати внести до порядку денного та прийняти за основу законопроект «Про віртуальні активи».

Верховна Рада на засіданні у середу, 2 грудня 2020 року, прийняла у першому читанні законопроект про віртуальні активи, який покликаний легалізувати в Україні криптовалюту. За законопроект проголосували 230 народних депутатів.

У пояснювальній записці до законопроекту сказано, що він має впорядкувати нормативно-правове регулювання ринку віртуальних активів (криптовалюти) та їх учасників.

Законопроект визначає правовий статус віртуальних активів і встановлює держрегулювання (контроль) на ринку криптовалют. Також він визначає класифікацію і права власності. Документ, окрім цього, вводить перелік професійних постачальників послуг віртуальних активів і їх реєстрацію.

Державним регулятором визначене Міністерство цифрової трансформації.

На думку авторів документа, прийняття закону у майбутньому має дати поштовх розвитку ринку віртуальних активів в Україні та залучити інвестиції.

Висновки. Однак, можна підсумувати, що жодна держава не регулює поки що діяльність на криптовалютних ринках належним чином. Щодо політики регулювання криптовалют в Україні, можна зазначити, що вона майже відсутня. Органи державної влади України висловлюють неоднозначну позицію стосовно регулювання ринку криптовалют: то визнають таку діяльність незаконною, то готують проекти з розробки власного виду криптовалют. Законопроекти, що знаходяться на розгляді у Верховній Раді України залишаються без руху вже досить тривалий час, а нові проекти, що готуються не до ходять до свого завершення. Так само не розробляються навіть якісь локальні нормативно-правові акти, які роз'яснювали б позицію держави хоча б з якогось певного кола питань у цій сфері. Україна знаходиться у певному «правовому вакуумі», що стосується законодавчого регулювання обігу криптовалют. Однак, наша держава входить до десятки країн, де зосереджена найбільша кількість учасників криптовалютного ринку, і з кожним днем їх кількість зростає. Відповідно, питання законодавчого регулювання процесу обігу криптовалют є не просто актуальним для нашої держави, а необхідним на даному етапі.

Система захисту прав учасників криптовалютних відносин як така відсутня. На сьогодні в жодній країні не існує нормативно-правового акту, яким би було точно визначено права та обов'язки учасників криптовалютних відносин, навіть не існує точного визначення поняття криптовалюта на законодавчому рівні. Намагаючись захистити свої інтереси, особи, які зазнали їх порушення, навіть не мають на що спиратися при цьому. Так само і судові органи не мають змоги винести єдине правильне рішення, так як відсутні норми матеріального права, на підставі яких можна було вирішити спір. Криптовалютні правовідносини наближені до цивільно-правових, господарсько-правових відносин, відповідно, захист прав учасників цих відносин має передбачати різні способи.

Також, проблемним є питання захисту прав та інтересів учасників криптовалютного ринку. Сьогодні це зробити досить складно, адже системи такого захисту не існує. Суди

досить неоднозначно вирішують спори у цій сфері, так як їм немає на що спиратися при цьому. А захист прав у цій сфері, як і в будь-якій іншій, є дуже важливим аспектом, який гарантує її надійність. Усі ці проблеми, описані вище виникають через те, що ні на міжнародному ринку, ні всередині країн, їх вирішення не передбачене. До того ж не передбачене не лише їх вирішення, а й навіть концептуальні моменти, тобто правила їх функціонування, понятійно-категорійний апарат. Тому зараз перед міжнародною спільнотою та перед законодавцями держав стоїть важливе завдання щодо формулювання і закріплення регуляторних документів, що пояснюють існування феномена криптовалюти.

Для того, щоб криптовалюта сприймалися всерйоз і мала майбутнє, необхідно якість регулювання. Однак регулювання підриває той основний принцип, на якому засновані віртуальні валюти і який в першу чергу і привернув інвесторів. Вибрати золоту середину між необхідністю регулювання і бажанням незалежності буде дуже непросто.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що цим законопроектом повністю не вирішено питання регулювання обігу криптовалют в Україні. Дуже багато не розкритих положень, які потребують прийняття додаткових нормативно-правових актів для того, щоб діяти.

На мою думку, законопроект потребує доопрацювання. По-перше, потрібно внести багато змін в чинне законодавство України, яке регулює суміжні з криптовалютними правовідносинами (Цивільний кодекс, Податковий кодекс, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс, процесуальне законодавство та ін.). Окрім цього, на державному рівні потрібно розробити програмне забезпечення для обігу криптовалют.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Верховна Рада України, прийнято від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2020, підстава 27-IX. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

2. Податковий кодекс України: Кодекс України. Прийнято Верховною Радою України від 02.12.2010 № 2755-VI. Редакція від 10.12.2020, підстава 1072-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

3. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України. Верховна Рада України. Прийнято Верховною Радою України від 05.04.2001 р. №2346-III. Редакція від 03.07.2020, підстава 720-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>.